

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2020: 48; 105–116 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2020.48.10550>

УДК 070.448:[82-92:801.73](06)

СЕНСОВНИЙ ОРІЄНТИР ПУБЛІЦИСТИКИ: ТРАДИЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Йосип Лось

Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна

e-mail: jlos@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7531-8043>

У статті з'ясовано визначальну роль шляхетної мотивації творчості, орієнтацію на вартості й сенсовність тексту.

Ключові слова: сенс, орієнтир, публіцист, традиція, перспектива, мотивація, мораль, цінності.

Постановка проблеми. Насамперед про означення термінів. Отже, сенс – сутність чого-небудь; значення; зміст. // Те, що відіграє особливу роль, має виняткове значення; сила¹. 2. Розумна підстава; рація. // Доцільність, корисність чого-небудь. Мета, основне призначення чого-небудь. Почуття, замисел. Отже, орієнтир – добре помітний предмет, який допомагає орієнтуватися на місцевості. // Спеціальний вказівний прилад, показчик. Зрозуміло – беремо до уваги специфіку творчості, використання аргументів².

Актуальність і завдання статті: обґрунтувати місійність публіцистичного тексту під сучасну пору, коли людство переходить від комерційно-маніпулятивної цивілізації до духовної.

Незважаючи на те, що нинішнє століття услід за попереднім «століттям сатани» (оцінка газети «Нью-Йорк таймс»), «століттям страху» (визначення А. Камю) продовжує стимулювати свідомість до осягнення світу переважно як ворожого людині, у прив'язаності людини до життя є мрія про вищі сенси буття. А це перевищує усі на світі негаразди і вкотре доводить, що людину маємо сприймати як Боготвірний феномен. Звідси орієнтир: створювати альтернативну можливість елімінації зла, «резигнація з логіки егоцентризму на користь логіки соціоцентричної», «просвітлення душі» почуттям обов'язку. Стрижневою думкою публіцистичних творів, таким чином, має бути апеляція до мудрості наших предків, духовного спадку людства, аби не дати себе морально та інтелектуально роззброїти і не сприймати ідеологеми фальшивих пророків – саме вони, у підсумку, накреслюють нам безрадісну перспективу.

¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови (2002), Перун, Київ, С. 1114.

² Там само, С. 680

Від Першої книги ВЕД (Рігведи) – «Нехай прийдуть до вас благородні думки звідусіль», суджень багатьох пророків, мислителів усіх народів щодо основоположних засад буття, до Нагірної проповіді Христа – «Не можете служити Богові і мамоні» вибудовувався сенс служити добру услід за Словом, що було споконвіку. Публіцистику як «авангард духу» (Микола Шлемкевич) донині репрезентують особистості, які добротню, авторитетно, своєчасно а) реалізують функцію оцінки явищ, б) допомагають випрацювати лінію поведінки, вирішення проблеми, в) виконують мобілізуючу функцію. Їхнє мислення стимулює рух до добра; пізнання правди, істини речей допомагає споживачам інформації збагнути, що є вічним і незмінним. Таке мислення не може бути байдужим до добра і зла, не може ігнорувати вартості «святої правди-справедливості» (Тарас Шевченко). Відтак переконують у безглуздіості грубої сили, мамони, фарисейства.

Для мобілізації сумління людей важливо не тільки кваліфіковано витлумачувати реальний стан речей і позицій учасників історичного дійства, але й уникати релятивізму й скептицизму, а у вирішальні моменти – нігілістичної позиції, яка взагалі категорично відкидає поняття правди і свободи як істини. Тому для творчої особистості важливі одухотвореність життя, чіткий ідентифікат, наснажуюча працелюбність як творчість.

Варто постійно нагадувати орієнтири видатних особистостей, які сповідували філософічну журналістику. Йдеться про зазначення стабільних неперервностей і тенденцій в подіях чи структурах, тобто про краєвид поза межами сьогодення. Творча особистість є складовою частиною багатогранного соціально-культурно-політичного контексту, який залишає на ній свій відбиток, принаймні через генетичну спадковість. Тому універсальність слова очевидна. Тому «освіченість полягає не в університетському дипломі, а у вмінні бачити великі істини, в розумінні св. Павла – істини Божого помислу»³. Дотичною до зазначеної характеристики є думка польського вченого Єжи Ястржембського (Jerzy Jastrzebski): «Немає, отже, демократії без вільних, компетентних і відповідальних мас-медіа... Журналістська освіта не може, отож, бути маргінесом навчання звичайного чи побічною стежкою міждисциплінарних дисциплін. Це важливе інтегративне завдання; діяльність, яка повинна інтегрувати і пронизувати цілість навчальних процесів з огляду на важливість завдань і цілей. Якщо згодимося з таким підходом, то мусимо фахово розширити поняття журналістської освіти в такий спосіб, щоби предметами рефлексії визначати не тільки інформацію, але й поведінку надавачів і споживачів. Отже, варто взяти до уваги усіх учасників й усі найважливіші аспекти явищ і процесів комунікації в найширшому контексті суспільного життя – культури, економіки, політики...»⁴.

Відповідно, макротекстів у зазначеній площині маємо достатньо в усі епохи і в кожній країні. Конкретно проаналізуємо кілька публікацій у провідних виданнях.

2012 року у Видавничому домі «Києво-Могилянська академія» побачили світ, у перекладі українською мовою, тексти польських політичних мислителів 90-х років XIX – 80-х років XX століття, вміщених свого часу в різних виданнях. Предметом

³ Федорук, Р., Барка, В. (1998), «Культурі легко дихати треба», *Універсум*, № 9–10, С. 33–38. (Принагідно зауважимо, що знаменитий український письменник, автор книги «Жовтий князь» першим вжив окреслення жажіття винищення селян в Україні 1932–1933 рр. Голодомором).

⁴ Jastrzebski, Jerzy (2004). *W ciekawych czasach. Szkice o kulturze i edukacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 193 s.

цих досліджень, оцінок, прогнозів стали українсько-польські стосунки, проблеми співжиття українців і поляків на землях етнічного прикордоння, питання відновлення незалежності України та можливі сценарії розвитку відносин двох країн. Виправляти деякі ситуації вже пізно. Але маємо навчитися визначати тенденції, аналізувати та передбачати, уникаючи диктатури ідеології. Це можливо за первинності національної (відданість шляхетним ідеалам) та духовної (духовність як божественність) ідентифікації.

Під цим кутом зору потужний імпульс для замислення і проектування позитивної візії співжиття двох народів, які мають багату культуру і традиції виживання в умовах «тріумфу» зла, дає стаття Анджея Суліми-Камінського «У колі моральної й політичної сліпоти: Україна й українці в очах поляків». Одразу скажемо – йдеться не про сумнозвісну об'єктивність, що по суті неможливо забезпечити. Домінує справедливість творчої зосередженої думки. Така думка з усіх енергій світу – воістину найконструктивніша, оскільки від творчих потенціалів думки залежить доля народів.

Відомий вчений-публіцист порушує тему зростання зацікавленості українсько-польськими стосунками – адже час показав, що «навіть найбільш націоналістичні угруповання розуміють, що їхнім ворогом номер один є не Польща, а Радянський Союз» (нині його уособлює Російська Федерація, у чому переконалися усі чесні люди світу).

Подальший текст містить розуміння й відповіді автора на гострі проблеми. Це:

1. МЕНТАЛЬНИЙ СПАДОК

«Польське невігластво й моральна зарозумілість разом із українським відчуттям кривди й за давненими упередженнями не можуть схилити обидві сторони до щирої розмови й порозуміння. Водночас політики обох сторін, бачачи користь від обопільної співпраці, закликають до забуття минулого й ери справжнього братерства. Однак цей шлях не заведе нас далеко. Забуття – а також пробачення – приносить лише розуміння й усунення причин ворожості, а це неможливо зробити без глибокої рефлексії й широкої дискусії над свідченнями культури народу».

2. ЗАЙМАТИСЯ ПРОБЛЕМАМИ ВЛАСНОГО ДОМУ

«Поляк, котрий підкреслює помилки й гріхи українців, переконує свою сторону в почутті її правоти, а обвинувачених схиляє не до рефлексії, а до злості й образ. Тому варто лишити українцям свободу сумління. Краще займатимемося проблемами власного дому, метою чого буде викликання дискусії й схилення нас, поляків, вийти із затінку затертих і занадто спрощених штампів».

Не почувачи насолоди від мазохістського повторювання фрази *mea culpa* (*Моя провина – лат.*), автор порівнює історію своєї культури, народу та держави з історією багатьох інших народів, які виборювали свободу: слабкостей та злочинів достатньо усюди. Однак, перш ніж виймати «порошинки» й «скельця» з українського минулого, варто передусім очистити власну політичну культуру. Ціла низка історичних фактів за кілька століть доводить, що поляки в очах українців є загарбниками й окупантами. Такий приклад: «Для нас важливе питання боротьби за права польської мови, яку провадили польські діти на теренах колишньої підпрусської Польщі, але водночас не хочемо згадувати про ганебне нищення нами українського шкільництва».

Польща виборювала право націй на самовизначення, але відмовляла в цьому праві українцям Східної Галичини й Волині. Одвічний мешканець цих та інших українських земель, особливо селяни, були пригноблені. Вже у новітні часи в останню ніч жовтня 1918 року поляки напали на українців у Львові, забуваючи, що це місто заснував не польський король, а Данило, перший коронований руський король. Анджей Суліма-Камінський, оперуючи неспростовними фактами історії, дивується як його родаки легковажили українським національним рухом. «Чому в Хмельницькому ми бачимо не намагання побудувати власну державу, а сенкевичівське п'яне селянське безчинство?»

3. ОРІЄНТУВАТИСЯ НА ПОЗИЦІЮ ЯНА СОБЕСЬКОГО

«Ян Собеський, єдиний польський король, який добре розумівся на українській проблемі, спостеріг формування нової держави. Іще на посаді гетьмана він написав, що «ці люди не хлопи, а удільний народ».

До честі автора, він не скриває також позицію короля, який промахи чи зазіхання поляків на українські землі й власність вважав чимось нормальним. Польща справді вклала в Україну не менше зусиль, ніж французи в Алжир чи англійці в Ірландію. Однак факти – вперта річ. Бодай такий факт є надто промовистим: 1909 року не менше ніж 53 відсотки землі, що перебували у приватній власності в Київській губернії, належало полякам (вони тоді становили 3,2 відсотки від загалу населення).

У публікації чимало місця займають факти й оцінки і плідної, і контроверсійної співпраці Пілсудського та Петлюри. Водночас вчений-публіцист знову оперує неспростовними фактами. Переповімо цей фрагмент публікації. Більшість українського населення, котре 1921 року налічувало 3 898 000 (14% населення Польщі), хотіла власної держави, а не польської, яка відмовляла їм не лише у самовизначенні, а й навіть в умовах вільного розвитку культури. Можливо, це звучить гротескно, але, можливо, аж до часів сталінського терору на початку 1930-х років українська культура, освіта й наука куди краще розвивалися під владою Кремля, ніж у демократичній парламентській Польщі. Цифри про знищення шкільництва свідчать самі за себе. 1922 року було 2993 українські школи, 1926 року їх залишилося лише 947. На Волині, де українці не мали, на відміну від Галичини, міцних громадських організацій, кількість українських шкіл зменшилася з 442 у 1922 до 2 (двох!) 1926 року. Ідучи нібито нелюбим нам російським і німецьким шляхом, ми накинули школі й адміністрації польську мову. Хотіли, дослухаючись до Станіслава Грабського чи так само до Дмовського, полонізувати «русинів», яким відмовляли навіть у назві українців та України. Хворобам мозку й серця, на думку Пілсудського, багато які поляки приписували небажання наших національних меншин стати поляками, забуваючи, що такою ж мовою говорили й росіяни з німцями – вони так само приписували хворобам мозку та серця спротив поляків Росії й Німеччині.

Ганебною сторінкою ставлення поляків до своїх співгромадян стали пацифікація 30-х років, операція «Вісла». «Бещадська депортація є нашою темною сторінкою».

4. РЕЛІГІЙНИЙ ЧИННИК: ПРОМАХИ ЧИ СВДОМЕ УПОСЛІДЖЕННЯ?

Знову цитата: «Наша католицька церква, котра так добре вміє поєднувати християнську оборону прав особистості з обороною нашої національної культури, на жаль, від часів Другої Речі Посполитої, не записує добрих сторінок у нашому ставленні до національних меншин. Польські єпископи 1965 року могли пробачати й

просити пробачення в німців. Але до сьогодні вони не можуть оточити справжньою братерською опікою литовців, словаків, білорусів і українських уніатів». Далі автор засуджує позицію поляків щодо перемиського єпископа. «Українці борються й надалі за свою свободу. Вони також моляться за неї в церквах, розсіяних по усій земній кулі. Сором нам, якщо ми не зможемо захистити їхні доми молитви на терені польських дієцезій або, під приводом модернізації чи зручності, й надалі змінюватимемо їх на наші польські костели».

Анджей Суліма-Камінський сполучає два способи мислення: історичне і синхронне, що визначається сучасними новітніми категоріями та свіжими реаліями актуальної доби. Він відкидає національне марнославство або національний нігілізм, вибудовуючи таку історико-політичну концепцію, яка, по-перше, прагне сплатити борг вдячності усім, хто завжди усвідомлював, що без вільної України не буде вільної Польщі; по-друге, виявити плідність принципів нетлінного спадку народів і культур; про-третє, утвердити засади справедливості у щоденному житті, те, що визначається термінами Івана Павла II «цивілізація любові» і «соціальне милосердя». Повчальним для позиції публіцистів буде й завершальний акцент статті (цитуюмо повністю):

«Нині, пропонуючи українцям співпрацю в боротьбі за суверенітет України й Польщі, стверджуємо, що **Україна буде**. Нашій культурі й тим, хто прийде після нас, ми повинні довести, що Україна – всупереч нам – **була**. Отож, не наслідуймо більше російського імперіалізму у фальсифікації історії підкорених народів і не нищмо христів – цих свідків історії – на спорожнілих цвинтарях... Хоч як нам це важко, однак варто пам'ятати, що доки ми у своїй історії та культурі не розрахуємося з Україною, доти ми не повернемо українському населенню їхні села та церкви, відібрані під час «боротьби з бандами», доти наша рука, простягнена до сусіда, котрий мешкає над Сяном і Дніпром, зависатиме у повітрі»⁵. Стаття написана у 1984 році.

Обмін ідеями доконечно збагачує. У зазначеному контексті учасники українсько-польського діалогу на сторінках знаменитого журналу «Культура» Єжи Гедройця, що почав виходити після Другої світової війни польською мовою у Франції, надали проблемі європейського виміру. Цей діалог охоплював кілька площин. По-перше, був політичною дискусією у повному розумінні цього слова: йшлося про декларації, спільні ініціативи, прагматичні оцінки явищ. Співпраця з українськими часописами «Сучасність», «Українське слово», «Віднова», як і дослідження спільної історії, зокрема моментів порозуміння й співпраці, відіграли величезну роль. По-друге, діалог відбувався на площині поточного життя обох народів – і на еміграції, і на материку. Назвемо хроніки, статті-спогади, етнографічні дослідження, політичну полеміку, проблеми розвитку мов. По-третє, діалог поглиблювався розглядом проблем розвитку культури. На сторінках часопису читач знаходив предметні публікації щодо тенденцій розвитку літератури, літературної критики, що сприяло кращому розумінню того, що діялося за великим муром ідеологічної брехні. Наприклад, у номері «Культури» за листопад 1990 року вміщено «Декларацію у справі українській», що її підписали такі видатні особистості, як Єжи Гедройць, Володимир Буковський,

⁵ Суліма-Камінський, А. (2012), *У колі моральної й політичної сліпоти: Україна й українці в очах поляків*, у збірнику «Ми не є українофілами. Польська політична думка про Україну і українців», Києво-Могилянська академія, Київ, с. 354–371.

Наталія Горбаневська, Юзеф Лободовський, Володимир Максимов (редактор квартальника «Континент»), Віктор Некрасов, Павел Тігрід (редактор чеського журналу «Сведецтві») та інші. Висуваючи на перший план українців, автори Декларації наголошували: «Не будуть вільними по-справжньому поляки, чехи, угорці без українців, білорусів та литовців. І, врешті, без вільних росіян – від імперських амбіцій, таких росіян, які розвиватимуть власне національне життя, які шануватимуть право інших націй до самовизначення... Українці є найбільш поневоленим народом, вони найактивніше прагнуть до власної державної окресленості»⁶.

Закономірно, що під сучасну пору проблеми взаємин Польщі та України виглядають незрівнянно краще, ніж кілька десятиліть тому. Україна, вперше за багато десятиліть, є пропольською. Щораз більше громадян починає реально розуміти, як наші сусіди – Росія та Німеччина – нацьковували нас одне на одного, аби полагодити свої імперіалістичні інтереси. Це особливо помітно й нині в Росії Путіна.

Конструктивну роль відіграють також нариси і статті-дослідження про видатні особистості й характеристика річниць знакових подій. Широкий інтерес читачів викликали, до прикладу, публікації: Петра Даниляка, дослідника історії Поділля – «Зигмунд Красінський на Поділлі» (до 200-річчя видатного польського поета. – День, 24-25 лютого 2012), публіциста Юрія Рудницького – «З прокурорів – в адвокати» (про Владислава Желенського, який на судовому процесі проти Степана Бандери представляв сторону обвинувачення, а після Другої світової війни став одним із найпалкіших прихильників українсько-польського примирення. – Дзеркало тижня, 12 квітня 2014), розмову Артура Сорняка із Каролем Тарновським, філософом, приятелем Івана Павла II – «Християнство без стресу» (йдеться про небезпеку заміни фундаментальних питань про сенс, святість життя, логос світу питаннями «Як жити?», «Як бути щасливим?»). – Tygodnik Powszechny, 20 lipca 2014), розмову Катажини Яновської з поетом і прозаїком Адамом Загаєвським – «Засліплюючий блиск свободи» (акцент на Європу ідей, культури і мистецтва як візіонерів, стурбованість відсутністю любові до правди, загрозою напористої пропаганди. – Angora, 30. VI. 2019. – S. 16–17). Цінною вважаємо статтю Тадеуша Ольшанського «Виселення не було неминучим! Акція «Вісла», 70 років опісля». – Tygodnik Powszechny, 23 kwietnia 2017».

Останнім часом на сайті «Листи до приятелів» вміщено низку розгорнутих матеріалів про операцію «Вісла», про ситуацію на Лемківщині, про традиційний «Діалог двох культур» у Кременці, присвячений творчості знаменитого поета Юліуша Словацького, який народився у цьому пречудовому місті на Тернопільщині і де знаходиться його музей, поета, який упродовж усього свого життя був палким прихильником дружби й співпраці двох сусідніх братніх народів, про перспективи спільних дій на міжнародній арені України і Польщі в XXI столітті та ін.

Завоювали авторитет в аспекті сенсовних орієнтирів публіцистики газети «День», «Україна молода», «Дзеркало тижня», тижневик «Країна» та ін. Йдеться про загальне неприйняття намірів перетворити українські чорноземи на товар, про непрофесійність зовнішньої політики нових українських властей, про потребу деолігархаризації економіки і суспільного життя, матеріальну ситуацію громадян, пенсії та інші нагальні речі. Своєрідним аристократизмом міркувань і стилістики, напри-

⁶ Kultura (1990), «Deklaracja w sprawie ukraińskiej», № 11, S. 66–67.

клад, є діалог як пошук істини між кореспондентом газети «День» з доцентом Київського університету імені Бориса Грінченка Олександром Авраменком. Сам акцент публікації – промовистий: «Зберегти своє»⁷.

Інший підхід – стурбовано-памфлетний – знаходимо у матеріалі Олександра Прилипко «Звитяга тріумфаторів хайпу (нахабної демагогії). Йдеться про дуже гострі, але справедливі оцінки «Слуг народу». Підзаголовок «Чому радянський мем «слуга народу» став виразом нашої політичної системи» орієнтує читачів: «Назва партії (називатимемо так цю організацію) несе в собі фразеологізм часів пролеткульту, на кшталт «вождя народу», «суду народу» та інших висловів, вигаданих для мобілізації неосвічених людей, гегемона, одне слово. Певно, глузування, приховане в семантиці, мало б відлякати від «політики» поміркованих громадян. Адже не можна в 2019 році серйозно сприймати рух на кшталт «будівничих комунізму» чи «переможців соціалістичного змагання. Для мого покоління словосполучення «слуга народу» – початок усіх анекдотів про партійну номенклатуру радянських часів»⁸.

Газета «День» у розділі «Прес-клуб «Дня» послідовно й усебічно коментує ситуацію в інформаційному просторі нашої країни, Росії та інших країн. Авторитет як фахівці найвищого рівня у цій царині завоювали Ігор Лосєв, Ігор Яковенко, Андрій Плахонін, Наталя Іщенко. Їхні оцінки діяльності мас-медіа вже увійшли у золотий фонд теорії та практики публіцистики думання й енциклопедизму. Зішлемося на знаковий аналіз явища «Україна як сон Росії» Ігоря Яковенка. Знову бачимо чітке уточнення у підзаголовку: «Помаранчева революція 2004 року, а потім Євромайдан 2013-2014 років завдали нищівного удару по російському міфу самооцінки». Автор вибудовує аргументацію послідовно: а) державне інформаційне агентство Росії 21 листопада 2019 року подало вісім новин з України, що набагато більше, ніж кількість повідомлень про події в усіх інших країнах планети, разом узятих; б) в Російській дійсності звуження свідомості, зникнення всіх залишків критичного ставлення до того, що є надцінною ідеєю. У цьому випадку до ідеї того, що «Україна – це частина Росії, спокушена і вкрадена Заходом», в) якнайглибша травма – зникнення російського імперства. Україна – це сон Росії... Мовляв, повернули Крим, не зупиняйтеся: поверніть решту. Висновок: «Якщо «Тінь» України принаймні помістилася у простір російського телевізора, то інша «Тінь», породжена колективним несвідомим Росії, через свої велетенські розміри в телевізор не влазять... Це «Тінь» Китаю. Перспектива китайської колонізації настільки нестерпна й руйнівна для звичних увялень росіян про себе, що її не пускають навіть у телевізійні сни, навіть у вигляді кошмарів»⁹.

Останнім часом у цій авторитетній україноцентричній газеті вміщено глибокозмистовні дослідження голодоморного геноциду української нації в 1932-1933 рр. Читачам запропонували архівні матеріали, аналіз статистичних даних, серію досліджень постійного автора професора Станіслава Кульчицького, думки закордонних експертів, спогади очевидців. Зокрема, потрібно відзначити увагу до героїчного вчинку валлійського журналіста Гарета Джонса, який перший на Заході намагався привернути увагу керівництва західних країн до того, що відбувалося в Україні, де

⁷ Авраменко, О. (2019), «Зберегти своє: «Усе, що стосується української, має бути дуже якісним»», *День*, 8–9 листопада.

⁸ Прилипко, О. (2019), «Звитяга тріумфаторів хайпу», *День*, 22–23 листопада, С. 29.

⁹ Яковенко І. (2019), «Україна як сон Росії», *День*, 22-23 листопада, С. 27.

сталінський людоджерський режим нищив українців, передусім селян. Сергій Тримбач, побувавши на 69 Міжнародному Берлінському кінофестивалі, високо оцінив фільм «Містер Джонс» видатного польського режисера Агнешки Голанд. У створенні фільму брали участь Польща, Україна і Велика Британія. «Фільм є сьогоднішнім застереженням Заходу, передусім тій його частині, яка продовжує наполягати на співпраці з Путінською Росією. Хочете викохати чергового монстра – згадайте, чим усе це закінчувалося в минулому», – робить висновок С. Тримбач.

За кілька десятиліть Джеймс Мейс постав за правду про український Голодомор – і таки переміг. Саме завдяки йому конгрес США визнав політику Сталіна геноцидом української нації. Знову зачитуємо Тримбача: «І саме його погляд на трагедію українства в 1930-ті ліг в основу нинішнього бачення історії – і минулої, і теперішньої. Винищити українство – це означало, – кажучи словами Мейса, – «вигубити українське селянство, українську інтелігенцію, українську мову, українську історію в розумінні народу, знищити Україну як таку»¹⁰.

Бо ж калькуляція дуже проста: «немає народу – немає й країни». В арсеналі дуже вагомої концептуальної публіцистики назавжди зафіксується докладне і переконливе дослідження історика, кандидата історичних наук, старшого наукового співробітника Інституту історії України НАН України, заслуженого працівника культури, автора-упорядника книжки «Ланселот Лоутон. Українське питання». Газета «День» у двох номерах під рубрикою «Україна Incognita» вмістила розгорнуті розповіді «Непохована країна та її відкривач. Ланселот Лоутон: британський журналіст, закоханий в Україну»¹¹.

Асоціації з нинішніми часами очевидні. Це особливо показово, коли згадаємо яку характеристику дає державі відомий український теоретик національного питання Микола Сціборський: «Держава – це **не лише** організована **доцільність**; це насамперед **святе святих** нації, що **зобов'язує** кожного громадянина до **служіння, жертв і високих духовних поривів**. Не внутрішня боротьба **часткових інтересів**, тільки **солідарні, узгіднені зусилля цілого суспільства**, спрямовані на забезпечення сили й ладу держави, можуть гарантувати в лоні нації **всім** її прошаруванням внутрішній мир, охорону, працю, законність, соціальну справедливість і розвиток»¹².

Унікальність національного і духовного очевидна і перспективна. Окрім матеріальних багатств, що їх треба раціональніше використовувати, потрібно зміцнювати матрицю культури й мистецтва. Позитивні мотивації доброчесності й краси буття, як давно доведено, відображені у наших думках і піснях. Шевченкова характеристика цих українських скарбів неперевершена: «Наша дума, наша пісня / Не вмере, не загине... / От де, люде, наша слава, / Слава України! / Без золота, без каменю, / Без хитрої мови, / А голосна та правдива, / Як Господа слово»¹³. Недаремно у світі поза конкурсом – «Щедрик» Леонтовича. Останнім часом чимало видань присвятили цьому дуже предметній публікації. Не можна на безкореневій штучній базі витворити високу культуру. Історія не має бути лише обов'язком пам'яті, але передовсім освітленням душі. У нарисі Валентини Самченко «Столиця «Щедрика» це відтво-

¹⁰ Тримбач, С. (2019), «Своїми очима», *День*, 22–23 лютого, С. 23.

¹¹ Кот С. (2011), «Непохована країна та її відкривач. Ланселот Лоутон: британський журналіст, закоханий в Україну», *День*, № 147–148, 150–151.

¹² Сціборський, М. (2007). *Націократія*, Державна картографічна фабрика, Вінниця, С. 74.

¹³ Шевченко, Т. (2007), *До Основ'яненка*, Кобзар, Донецьк, 2007, С. 53.

рено на високому рівні аналітичності фактів й одухотвореності стилістики. Читач довідується, що у Тульчині Вінницької області оновили музей Миколи Леонтовича. «Щедрик» вже протягом 100 років прославляє Україну, його мелодія стала позивною американських космічних кораблів.

Як створювалася найпопулярніша пісня світу? Підтвердженням розуміння важливості культурної дипломатії стала ухвала урядом УНР на чолі з Симоном Петлюрою гастролей хору Кошиця за державний кошт у багатьох країнах світу. Тільки у Європі відбулося понад 200 концертів з незмінним виконанням «Щедрика». Валентина Самченко змальовує історію Тульчина – «подільського Версалю», наводить приклади надто повчальні для усіх нас, зокрема для нинішніх властей: а) «Брюссельське видання «Ons Vaderland» на початку 1920-го писало, що зарубіжні країни мають повчитися в УНР, як дбати про культуру! «Уряд Української Республіки підтримує національне мистецтво так високо, що є ідеалом для інших держав»; б) «Ще у 1936 році американець українського походження Петро (Пітер) Вільховський, який працював для радіо NBC, переклав «Щедрик» англійською, якого на континенті презентував ще хор Кошиця 5 жовтня 1922 року, тоді ж у США було зроблено перший аудіозапис уже на той час знаменитої щедрівки. У 1955 році «Щедрик» уже можна було почути в різдвяному випуску CBS – американської телерадіомережі, однієї з трьох найбільших у США».

У Тульчині діє музей Миколи Леонтовича. Минулого року за підтримки уряду та Мінкульту реалізовано проект «Леонтович Арт-квартал». Відкрито пам'ятник «Щедрик». Останнім часом у музеї відбулися кардинальні зміни: три експозиційні кімнати обновили сучасними стендами, кімнати присвячено темам «Життя Леонтовича», «Капела ім. М. Леонтовича та «Щедрик». У меморіальній вітальні на столі знаходиться подарований батьком на весілля композитору столовий сервіз. Там же улюблена книжка «Робінзон Крузо» 1880 року, яка належала Миколі Леонтовичу. Ноти з його підписом, його музичні інструменти. В день відкриття оновленого музею, 16 листопада 2019 року, на облаштованій сцені в центрі Тульчина в рамках фестивалю «Від «Щедрика» до Carol of the bells» виконали з десяток варіацій найвідомішого твору Миколи Леонтовича колективи з різних міст України¹⁴. На науковій конференції йшлося про важливість внесення «Щедрика» до списку найцінніших надбань ЮНЕСКО.

Під сучасну пору «зневага всієї сердечності людської» (Василь Барка) є тією сумнозвісною войовничістю з власне найціннішим – **святою** правдою-справедливістю. Її отруїли, з одного боку, – класовою боротьбою, з другого – захланністю й цинізмом. «Смерть людської душі завжди йде за смертю Бога в її серці, хоч ця людина ще у живому тілі» (саме так!). Це вже думки іншого турботливого мислителя Олександра Сугоняки, українського вченого, банкіра, громадського діяча, публіциста, колишнього народного депутата. Свого часу, точніше 19 листопада 2009 року, газета «День» вмістила його глибокозмистовну й спонукальну саме до замислення рецензію «Над книгою ХХ століття». Мова про твір Джорджа Орвелла «1984»¹⁵.

Кілька гостроактуальних міркувань автора статті-рецензії:

¹⁴ Самченко, В. (2019), «Столиця «Щедрика»», *Україна молода*, 27 листопада.

¹⁵ Сугоняка, О. (2009), «Над книгою ХХ століття», *День*, 19 листопада.

- «Автор відобразив суспільство з ампутованою душею – єдиним носієм релігійності. Така людина і таке суспільство є божевільними, оскільки вони обірвали зв'язки з Творцем, відтявши частину людської сутності, яка забезпечує ці життєдайні зв'язки. Замість чутливої до Бога душі, утворили протез, за допомогою якого вожді тримали у неволі духовних калік»;
- «Цей діагноз – втрата життєдайних зв'язків – є точним діагнозом причин деградації не лише для комуністичної й нацистської складової Західної цивілізації. Це підходить і до її ліберальної складової. Відмінність у тому, що комуністи це (вбивство Бога) коїли рішуче, по-пролетарськи, з ріками крові. А інша, демократична, складової цієї цивілізації те саме робила потихеньку, «еволюційно», по-міщанськи. Але отець цих бісівських діянь – один... Результат той самий – смерть цілісної людини»;
- «Свобода особи непомітно, поступово в останні століття замінювалася на свободу «єго». Від пріоритету «бути» суспільство сповзло до небезпечного домінування «мати».

Олександр Сугоняко закономірно орієнтує нас: «Мати – щоб бути, бути – щоб жити вічно! Ось гасло оновленої, добродійної, мислячої людини. Воно має стати гаслом України». Категорично годимося з цим! І тому останні події, зазначені вище, трактуємо не як катастрофу, погибель, а як – **очищення. Зло неодмінно саморозвінчається, святая правда-справедливість неодмінно восторжествує. Народжується новий світ, настає нова епоха.** Так, у конвульсіях, несосвітених варіантах, з втратами часу, людей, ресурсів. І тут від вибору кожного з нас залежить, чи швидко побороємо зло й віднайдемо гідне життя для людини як неповторної особистості. Тож подорож у невідоме почнімо з іншої перспективи.

Висновки:

1. Світоглядна публіцистика як «авангард духу» донині дотримується сенсовних орієнтирів – аби інтерпретувати буття у поняттях світла, правди і знання, а не тільки в поняттях ефективності й вигоди. Поважний читач поважних текстів у поважних виданнях внутрішньо зростає, це зростання не може відбуватися грубо, механічно, у масі.

2. Проаналізовані макротексти орієнтують на засвоєння ідей, що базуються на системі вартостей власної культури, створення того духовного поля, в якому всі аспекти життя особистості й спільнот набувають цілісності й шляхетної мети.

3. Жанрова різноманітність текстів не спрощує аргументації, яка завсіди має бути переконливою, тобто результативною.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Jastrzebski, Jerzy (2004), *W ciekawych czasach. Szkice o kulturze i edukacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław, 193 s.
2. Kultura (1990), “Декларация в sprawie ukraińskiej”, № 11.
3. Авраменко, О. (2019), “Зберегти своє: «Усе, що стосується української, має бути дуже якісним»”, *День*, 8–9 листопада.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (2002), Перун, Київ, 1425 с.
5. Кот С. (2011), “Непохована країна та її відкривач. Ланселот Лоутон: британський журналіст, закоханий в Україну”, *День*, № 147–148, 150–151.

6. Прилипко, О. (2019), “Звитяга триумфаторів хайпу”, *День*, 22–23 листопада, С. 29.
7. Самченко, В. (2019), “Столиця «Щедрика»”, *Україна молода*, 27 листопада.
8. Сугоняка, О. (2009), “Над книгою ХХ століття”, *День*, 19 листопада.
9. Суліма-Камінський, А. (2012), *У колі моральної й політичної сліпоти: Україна й українці в очах поляків*, [у:] “Ми не є українофілами. Польська політична думка про Україну і українців”, Києво-Могилянська академія, Київ, С. 354–371.
10. Сціборський, М. (2007). *Націократія*, Державна картографічна фабрика, Вінниця, 112 с.
11. Тримбач, С. (2019), “Своїми очима”, *День*, 22–23 лютого, С. 23.
12. Федорук, Р., Барка, В. (1998), “Культурі легко дихати треба”, *Універсум*, № 9–10, С. 33–38.
13. Шевченко, Т. (2007), *До Основ'яненка*, Кобзар, Донецьк, 2007.
14. Яковенко, І. (2019), “Україна як сон Росії”, *День*, 22–23 листопада, С. 27.

REFERENCES

1. Avramenko, O. (2019). “Zberehty svoje: «Use, shcho stosuietsia ukrainskoi, maie buty duzhe yakisnym»”, *Den*, 8–9 lystopada.
2. Fedoruk, R., Barka, V. (1998), “Kulturi lehko dykhaty treba”, *Universum*, № 9–10, S. 33–38.
3. Jastrzebski, Jerzy (2004). *W ciekawych czasach. Szkice o kulturze i edukacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wroclawskiego, Wroclaw, 193 s.
4. Kot S. (2011), “Nepokhovana kraina ta yii vidkryvach. Lanselot Louton: brytanskyi zhurnalist, zakokhanyi v Ukrainu”, *Den*, № 147–148, 150–151.
5. Kultura (1990), “*Deklaracja w sprawie ukraińskiej*”, № 11.
6. Prylypko, O. (2019), “Zvytiaha triumfatoriv khaipu”, *Den*, 22–23 lystopada, S. 29.
7. Samchenko, V. (2019), “Stolytsia «Shchedryka»”, *Ukraina moloda*, 27 lystopada.
8. Shevchenko, T. (2007), *Do Osnovianenka*, Kobzar, Donetsk, 2007.
9. Stsiborskyi, M. (2007). *Natsiokratiia*, Derzhavna kartohrafichna fabryka, Vinnytsia, 112 s.
10. Suhoniaka, O. (2009), “Nad knyhoiu XX stolittia”, *Den*, 19 lystopada.
11. Sulima-Kaminskyi, A. (2012), *U koli moralnoi y politychnoi slipoty: Ukraina y ukraintsi v ochakh poliakiv*, [u:] “My ne ye ukrainofilamy. Polska politychna dumka pro Ukrainu i ukraintsiiv”, Kyievo-Mohylianska akademiia, Kyiv, S. 354–371.
12. Trymbach, S. (2019), “Svoimy ochyma”, *Den*, 22–23 liutoho, S. 23.
13. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2002), Perun, Kyiv, 1425 s.
14. Yakovenko, I. (2019), “Ukraina yak son Rosii”, *Den*, 22–23 lystopada, S. 27.

THE SENSE-BEARING LANDMARK OF JOURNALISM: TRADITIONS AND PERSPECTIVES

Josyp Los

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chupryny Str. 49, 79044, Lviv, Ukraine*

e-mail: jlos@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7531-8043>

The urgency and purpose of the article is to substantiate the missionary nature of the publicistic text in modern times, when humanity moves from commercially-manipulative civilization to spiritual.

Despite the fact that the current century, following the previous “century of Satan” (The New York Times characterization), the “century of fear” (A. Camus’s definition), continues to stimulate consciousness to comprehend the world mainly as hostile to man, in human attachment to life is the dream of the higher meanings of being. And it goes beyond all the hardships of the world and proves once again that we must regard man as a phenomenon created by God. Hence the guideline: to create an alternative possibility of elimination of evil, “resilience from the logic of self-centrism in favor of the logic of sociocentrism”, “enlightenment of the soul” with a sense of obligation. The pivotal thought of publicism, therefore, must be an appeal to the wisdom of our ancestors, the spiritual inheritance of humankind, in order not to disarm ourselves morally and intellectually and not to accept the ideologemes of false prophets – they are, in the end, drawing us a bleak outlook.

Key words: meaning, landmark, journalist, tradition, perspective, motivation, morality, values.